

Kohnerék gazdasági érdekeltségeinek forrása ^[1]

Írásomban a magyar gazdaságtörténet egyik fontos családját, Kohneréket, a hozzájuk kapcsolódó magáncégüket és az üzleti kapcsolatukat tartalmazó levéltári és az arra vonatkozó könyvészeti forrásokat mutatom be. A vonatkozó levéltári források közt vannak jogi, vállalati és közigazgatási iratok, míg a könyvészetiek között ott szerepelnek a Compassok, különböző közlönyök, ágazati szaklapok, illetve címtárak.

Bevezetés

Az írásomban a magyar gazdaságtörténet egyik fontos családját, Kohneréket, a hozzájuk kapcsolódó magáncégüket és az üzleti kapcsolatukat tartalmazó levéltári és az arra vonatkozó könyvészeti forrásokat mutatom be. A cégek történetét két forrástípus segítségével lehet rekonstruálni. Elsődleges a levéltári, ami lehet jogi (cégbírósági), vállalati és közigazgatási irat, másodlagos forrás pedig könyvészeti, például Compass, hivatalos közlöny, napi-, heti-, ágazati szaklap, esetleg címtár. A régi cégbírósági iratok a váltóbíróságokon vagy törvényszékeken keletkeztek. 1950 után, a cégbíróságok feladatkörének elsovadása után is évtizedeken keresztül a bíróságok irattárában őrizték, majd 1970-es évektől kezdve bekerültek a városi és megyei levéltárakba. Legnagyobb terjedelemben a Budapest Királyi Törvényszék 854,47 iratfolyóméternyi iratanyaga maradt meg, más bíróságok iratanyaga ugyanakkor kevésbé volt szerencsés: lásd például a kecskeméti bíróságát, amely megsemmisült, és csak 1945-től kezdően, 7,44 ifm terjedelemben maradt meg.[1]

Társas cégjegyzék kötetek a Budapest Főváros Levéltárban

Forrás: Hlbocsányi Norbert felvétele, 2015.

A tanulmány egyik fontos kulcsszava a cég (czég), aminek jelentése gazdálkodó szervezet, kereskedelem és az üzlet neve, ami alatt folytatta a tevékenységét a kereskedő, aki jogi értelemben lehetett bankár és gyártulajdonos is. A cég a kereskedelmi forgalomban ugyanúgy a jogalany megjelölésére szolgál, mint a hétköznapi életben a polgári név. Létrejött a cégbírósági bejegyzéstől, a megszűnése pedig a törléssel következett be. 1850-es évekig a német eredetű firma (németül: die Firma), kereskedelmi műszót használták a kereskedők és a hivatalnokok. A korszakra jellemző volt, hogy a külföldi eredetű gazdasági szavakat, kifejezéseket a nyelvújítással foglalkozó szakemberek magyar szavakkal próbálták meg helyettesíteni. Egy részük gyökeret eresztett a magyar nyelvben, más kifejezések gyorsan eltűntek. A cég szót először báró Jósika Miklós (1794-1865) író, újságíró 1853-ban írt Eszther című regényében olvashatjuk. Jósika a firmát magyarosította, a cégér (czégér) szót rövidítette le.[2] A kifejezés igen lassan terjedt el a magyar nyelvben, 1856. március 5-én jelent meg először a sajtóban, „keblezett czég”-ről írt a Budapesti Hírlap újságírója.[3] A kifejezés az 1860-as és 1870-es években gyökeresedett meg.

Első Kohner vállalkozás

A szászbereki Kohnerék eredete homályos, mint ahogyan az más zsidó származású nagykereskedő családok esetében is előfordul. A család egyik őse Kohner Náthán Mózes terménykereskedő volt, aki a családi szóbeszéd szerint Lipcséből költözött el a jobb megélhetés reményében a csehországi Neumarktba.[4] s itt születtek meg gyermekei, Henrik (1804/1805-1874) és Ábrahám Adolf (1815-1860).[5] A Kohner fiúkat az üzleti élet folytatására nevelték, és a családi vállalkozásban ismerték meg a kereskedelem fortélyait. Feltételezhető, hogy a neumarkti zsidó közösségekben túlnépesedés következett be, ami miatt nehézkessé vált a megélhetés, ezért új piacok reményében Magyarország felé vették az irányt. Először Kohner Náthán Mózesről és fiáról, Henrikről tudjuk, hogy Pozsonyon keresztül járták a magyar vidéket és gyűjtötték a mezőgazdasági terményeket, majd vitték vissza Neumarktba. Kohner Ábrahám Adolf volt az első, aki családjából letelepedett valamikor az 1830-as évek folyamán Csongrád vármegyében. Itt megtanult magyarul, üzleti és rokoni kapcsolatba került Sváb Lőrinc[6] nagykereskedővel, akinek Lujza (1818-1880) nevű lányát vett el feleségül. Ez a kötelék alapozta meg Kohnerék további magyarországi gazdasági tevékenységét.[7]

Idős Kohner Ábrahám Adolf arcképe

Forrás: www.europeana.eu

A 19. század közepén Magyarország gazdasági központja már Pest volt, a lakossága rohamosan növekedett, megjelentek a modern gőzgépekkel ellátott gyárak (főként malmok) is, melyek ellátására igen sok nyersanyagra, mezőgazdasági terményre volt szükség.[8] Ebben látott üzleti fantáziát Kohner Ábrahám Adolf: 1840-ben felköltözött vidékről Pestre, ahol testvérével megalapította a cégüket, amely száz éven keresztül meghatározta a családjuk életét.[9] A cég alapításának fontos tényezője a jogi háttér változása volt, ami megteremtette a lehetőséget modern gazdaság létrejöttéhez. Az első törvény az 1840. évi XV. tc., ami létrehozta a váltótörvénysszéket, és elsődleges célja a váltó[10] (értékpapír) szabályozott intézményi keret biztosítása volt. Ezzel függött össze szorosan az 1840. évi kereskedőkről szóló törvény (XVI. tc.), ami kimondta, hogy rendes kereskedő és „gyártó” (gyáros) az lehetett, aki kereskedési címét bejegyezteti, és rendes, számozott oldalú, pecséttel hitelesített könyvet vezet a kereskedésről, illetve a váltótörvénysszékeknél vezetett aláírási címkönyvbe is bejegyzésre kerül.

A váltótörvénysszékekkel kapcsolatos törvényen kívül a modern, kapitalista gazdaság létrejöttét és fejlődését segítette például a gyárak jogviszonyairól (1840. XVII. tc.), közkereseti társaságról (1840. XVIII. tc.), csődütletről (1840. XXII. tc.) és a zsidókról (1840. XXIX. tc.) szóló jogszabályok.[11]

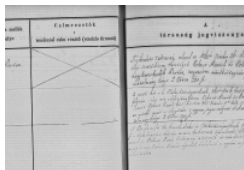
Az 1864. január 21-én kibocsátott 10736. számú udvari rendelet előírta a cégjegyzék vezetését, ahol az egyes (egyéni) kereskedőket az egyéni cégjegyzékbe, a társas cégeket (közkereseti társaság, részvénytársaság, szövetkezet) társas cégjegyzékbe kellett bejegyeztetni. Az első Kohner cég (Firma) a Kohner Henrik és Testvérei (Heinrich Kohner & Brüder) volt, melyet Kohner Henrik és Adolf alapított 1852 előtt. Feltételezhető, hogy rajtuk kívül más testvér is részt vett az alapításban, de erről nem maradt levéltári irat. Az 1850-es években már jól működő kereskedésként üzemelt a pesti Dohány utca 6. szám alatti házban a Kohner fivére cége, ahol mezőgazdasági terménykereskedéssel (gyapjú, toll, gabona, dohány) és vállalati finanszírozással (hitelezéssel) foglalkoztak.[12] A forrásokban Kohner Ábrahám Adolf neve szerepel többször, feltehetőleg ő játszott fontosabb szerepet, és a család (klán) feje lehetett.

A Kohner família egy klán-szerű család volt, amelynek első pesti feje Kohner Ábrahám Adolf, a legelső letelepült családfő, legidősebb (senior) apa vagy nagybácsi volt. Ezt örökölte a testvére, majd a fia és végül az unokája, dr. báró Kohner Adolf. A senior hatalommal rendelkezett a család cége és háza minden tagja felett. Az ő feladata lett a jogok, státusok, címek számontartása, vagyon, cég gyarapítása, kezelése, megőrzése és továbbadása, illetve a kapcsolati háló kiépítése is.[13] A klán tagjai jól ismerték a hasonló gazdasági érdekeltségű családokat, saját vallási közegükben házasodtak. Az utódaik segítettek és támogatták egymás cégeinek üzleti tevékenységét, ami jól megfigyelhető az igazgatósági és temetési névjegyzékekben. Jellemző volt, hogy házastársat a saját családtagjaik köréből, unokatestvéreik közül választottak. Ez a kapcsolat és a vagyon megtartását is jelentette, nem kellett egy másik klánhoz átadni a javakat.[14]

Az üzlet valószínűleg jól mehetett a fivérének, mert jelentős vagyont tudtak felhalmozni, ezzel elérték a nagykereskedelemhez szükséges feltételeket: a hatéves gyakorlatot, a 30000 forintos anyagi háttérrel, és a szabályszerű könyvvitelt. Ez felvételt jelentett a helybeli nagykereskedők testületébe. 1850-es évek előtti Pesten a keresztény és zsidó vallású kereskedők elkülönültek, és a saját felekezetük testületeihez csatlakoztak. 1846-ban jött létre a 150-200 fős kiváltságos nagykereskedői testület, ahol a keresztények és zsidók is egyaránt tagok lehettek.[15] Kohner Ábrahám Adolf először 1842-ben lett tagja az izraelita, majd 1852-ben pedig kiváltságos nagykereskedői testületeknek. Igen nagy presztízszt jelentett magának és családjának, hogy ezzel bekerült a gazdaságot befolyásoló szűkebb gazdasági csoportba.[16]

1860-ban Ábrahám Adolf meghalt, a vagyonát legidősebb fia, a nagykorúsított *Zsigmond* (1840-1908) örökölte, ami a cég tulajdonrészének a felét jelentette. 1862. október 26-án Zsigmond nagybátyával, Henrikkel újból megalapította a Kohner Henrik és Testvérei céget, közkereseti társaságot (Compania, nyilvános társaság), aminek társtagja-cégvezetője lett. A céget Kohnerék az illetékes Pesti Első Bíróságú Királyi Váltótörvénysszéken 1864. július 18-án jegyezték be először a társas cégjegyzék 1. kötet 230. oldalára. Jegyzés során kapott folyó fő- és alszámokat, a cégjegyző beírta a bejegyzés idejét, illetve a legfontosabb adatot, a cég szó szerinti szövegét, azaz a cégnevet. Fontos adat volt a telephelyek megnevezése is, ahol a cég a kereskedését folytatta. A társaság jogviszony című rubrikába pedig belekerült a cégformája és az alapítás keltezése – közkereseti társaság lévén a társasági szerződés megkötésének az idejét értjük, ami nem a bejegyzés keltezésével volt megegyező. Szintén ide kerültek a társtagok, tulajdonosoknak és a megbízott cégvezetők nevei. A bejegyzett Kohner Henrik és Testvérei cég kapott egy technikai, azonosító (irattári) számot is (VIII. 978/864), amihez csatolták a különféle iratokat, és csomóban őrizték a bíróság irattárában.[17] A bejegyzést szó szerint a kormány hivatalos közlönyeiben is meg kellett jelentetni és nyilvánosságra bocsátani.[18] 1865. június 9-én Zsigmond testvére, *Kohner Károly* (1841-1894) is csatlakozott a céghez, amit november 9-én szintén a váltótörvénysszéken őrzött társas cégjegyzék 1. kötet 230. oldalára jegyezték be.

Kohner Henrik és Testvérei cég bejegyzése a társas cégek első kötetében

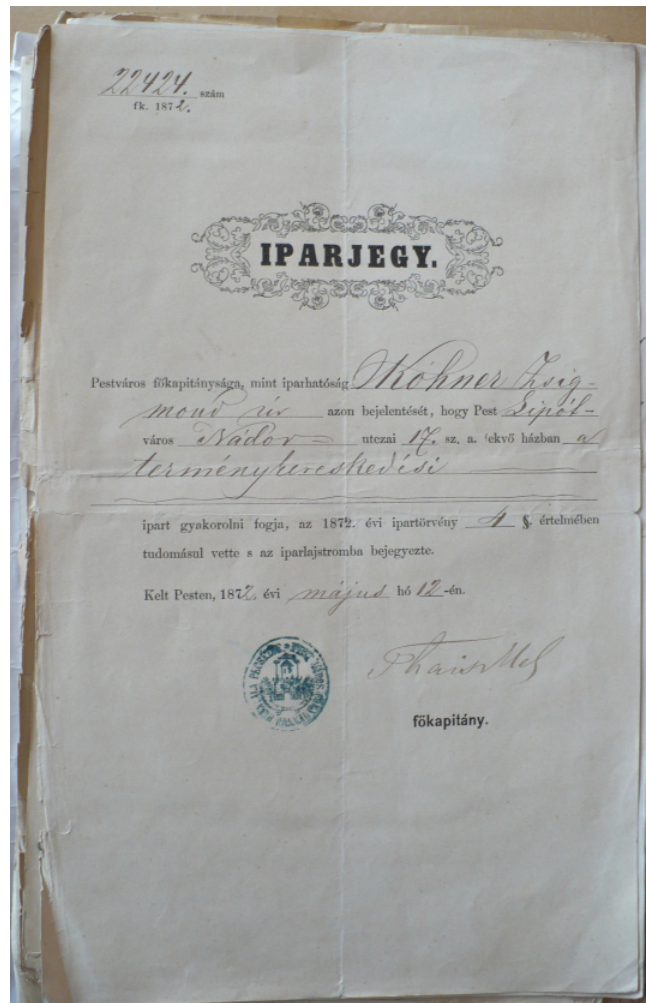
Tovább a galéria oldalára [4]

Kohner Henrik és Testvérei cég bejegyzése a társas cégek első kötetében

Forrás: HU-BFL-VII. 3. c. 1. Társas cégjegyzék, 230.

Kohner Adolf Fiai cég

Kohner Zsigmond lett a család vagyonának és tekintélyének megalapozója, aki testvéreivel részt vett a Gründerzeit időszakában az alapításban, majd a Pesti Kereskedelmi Bank igazgatósági tagja és alelnöke lett. Felesége révén a pesti City leggazdagabb családjával a Tornyai-Schosbergerékkel került rokonságba, ami által otthon, vagyont és gazdasági kapcsolatrendszerrel tudott szerezni, illetve azon kívül apósa pesti izraelita hitközség címének büszke örököse lett. 1872-es év fontos volt a családnak, mert valószínűleg egy családi vita miatt Kohner Zsigmond és Károly kiléptek a cégből, és május 22-én megállapították a saját vállalkozásukat a Kohner Adolf Fiai Közkereseti Társaságot, majd december 18-án a legfiatalabb fivér, *Ágoston* (Ágost) (1847-1907) is társult velük. Kohner Henrik megint egyedül maradt a cégben, majd a következő évben a megrendült egészségi állapota miatt a nagykorúsított fiának, *Kohner Károly Jakabnak* (1850-?) adta át a cégvezetést, olyan feltétellel, hogy a cég nevét nem változtatja meg, illetve hírnevét növelni fogja. A későbbiekben a cégről annyit tudunk, hogy tovább folytatta a terménykereskedést a Dohány utcában, majd végül 1883. áprilisban szűnt meg.[19]

Kohner Zsigmond iparjegye 1872-ből

Forrás: HU-BFL-VII. 2. e. Kohner Adolf Fiai régi Cg. 21/1876., Cg. 7776.

Kohner fivérek tovább folytatták a céges alapításokat és befektetéseket. Ránézésre a testvérek felosztották a gazdasági területeket. Kohner Zsigmond a pénzügy területen, Károly a nagyobb haszonnal kecsegtető malomiparban, a vegyész-mérnöki végzettséggel rendelkező Ágoston pedig a vegyiparban tevékenykedtek és alapították meg a család gazdasági kapcsolatrendszerét. Természetesen a fivérek a fő tevékenységi ágazatok mellett más területen is részt vettek alapítóként vagy befektetőként. 1862 és 1907 között a családnak 52 cégben volt érdekeltsége, amik közül 34-ben alapítók is voltak.[20]

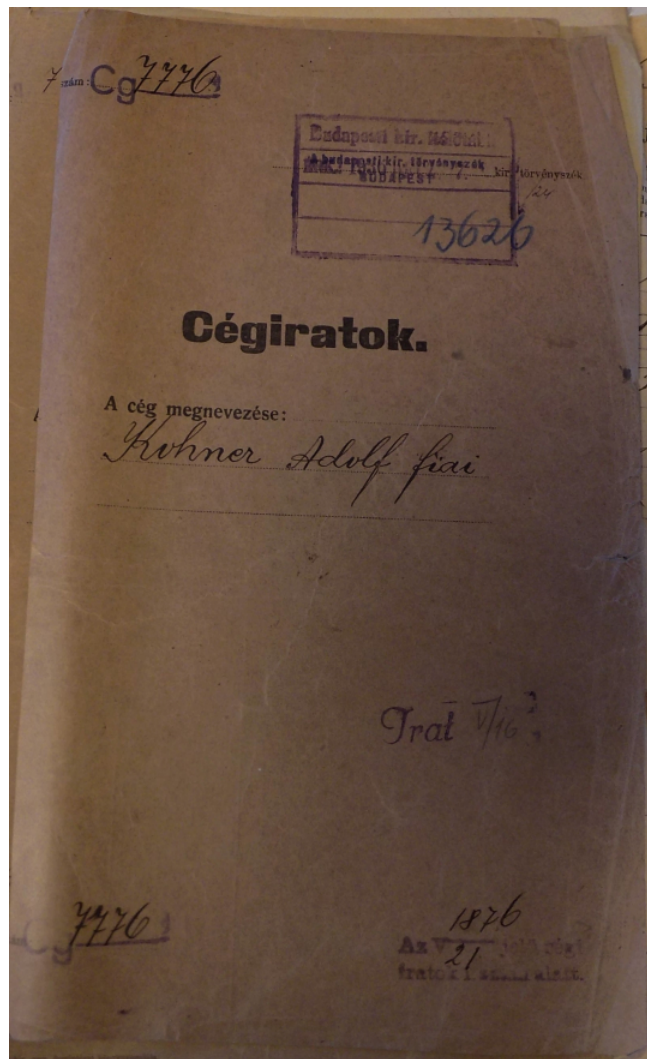
A cég jog legfontosabb jogszabályát, a kereskedelmi törvényt (XXXVII. tc.) 1875-ben alkotta meg a törvényhozás. Ennek értelmében minden nyilvános számadásra kötelezett vállalatot, társas céget, valamint a kiskereskedelem (szatócs, házaló, zsidárus stb.) és kisipar köré meghaladó üzletkörű egyéni céget a vállalat székhelye és telephelye szerint illetékes törvényszéknél felállított cégjegyzékbe be kellett jegyeztetni. Az ipar fogalmát az első ipartörvény (1872. VIII. tc.) és a hozzá kapcsolódó kisipar pedig a kereskedelmi törvény fogalmazta meg, amit *bellusi Baross Gábor* kereskedelemügyi miniszter 2631/1890. számú rendelete pontosított. A rendelet előírta a kereskedelmi és iparkamaráknak, hogy nyilvántartásokat vezessenek az iparigazolványokról, az iparengedélyekről, illetve a befizetett adókról. Ezt időközönként ellenőrizték, és egy bizonyos összeg felett a vállalkozóról bejegyeztetést kérelmeztek.[21]

A kereskedelmi törvény a korábbi jegyzék köteteket megszüntette – minden már létező céget újra be kellett vezetni. Fontos feltétel volt még a bejegyzéshez az adott település, mint iparhatóság által kiadott iparjogosítvány (iparengedély) bemutatása. Így a cégjegyzéket az illetékes törvényhatósági jogú városokban felállított törvényszékeken kellett vezetni, továbbá a jogszabály előtti váltótörvényszéki bejegyzéseket kötelező volt átvinni és megőrizni. A Kohner cégek bejegyzéseit a Székesfővárosban 1876-1914 között a Budapesti Királyi Kereskedelmi és Váltótörvényszék, majd annak megszűnésével, 1915-től a Budapesti Királyi Törvényszék vezette. A cégbírószágon vezetett cégek ügyeivel az illetékes előadó, a cégjegyzék-bíró foglalkozott, kérvényekre válaszolt, utasításokat adott. A bíró jegyzékbe nem írt bele, hanem a cég hivatalban (segédhivatalban) cégjegyzék-vezető hivatalnok. Utóbbi gondozta, felügyelte és őrizte a cégjegyzékeket.

Ezek a kötetek nyilvánosak voltak, és mindenki beletekinthetett, illetve hitelesített másolatokat is kérhettek. Az 1875 utáni cégjegyzékek tartalma megegyezett a régi cégjegyzékek tartalmával, annyi különbséggel, hogy 1901-től a telephely címét részletesebben kellett beírni. A kereskedelmi törvény előírta, hogy a bejegyzéseket a mindenkorin kereskedelemért felelős minisztérium által kiadott hivatalos közlönyben, a Központi Értesítőben kellett közzétenni. Ez a forrás a cégjegyzékekkel majdnem megegyezett, a jegyzékben lévő adatokat nyomtatott formában közzétették. A közlöny első részében az egyéni cégek adatait közölték, majd a második részében a társas cégek következtek, ahová a Kohner Adolf Fiai céggel kapcsolatos bejegyzések is kerültek. Míg az 1876 és 1942 között a Központi Értesítőben 18 adattal, addig a cégjegyzék kötetekben 23-mal találkozunk.[22]

A törvényszék épületében lévő irattárban őrizték a cégjegyzékeket és az általános cégiratokat. Az előbbi alatt a törvényszék és a cég közötti ügyek során keletkezett iratok összességét értjük. A cégborítót fogta össze a cégiratokat, ami csomót alkotott, és madzaggal kötötték át. Az iratborítón betű- és számjelekkel, feliratokkal találkozunk. A legfontosabb adat a cégnév („*Kohner Adolf fiai*”), cégjegyzési vagy cégszám, utóbbi egy technikai szám, a cég egyedi azonosítója volt, amit a Budapesti Királyi Törvényszéken „Cg”-vel jelöltek, vidéki bíróságokon pedig „Ct”-vel. Minden cég az első kérelmével egy időben kapta meg a cégszámot (cégjegyzési) számot. 1914-ig évenként újrazedték a számozást, 1915-től folyószámot adtak, úgy hogy a régi Cg szám alatti iratokat szerelték az új Cg számú iratokhoz. Így a Kohner cégnek van egy 1915 előtti (1876/21) és 1915 utáni (Cg. 7776) cégszáma.

A cégborítóban az egyes cégtípusok bejegyzéséhez szükséges iratokat gyűjtötték, szerelték, ami lehet kérelem (bejegyzési, módosító, törlési) vagy végzés. Az utóbbi irattípus a bírói döntést (határozatot) tartalmazta, ami lehet önálló irat vagy egyszerűen a kérvényre jegyzetelte fel a cégbíró vagy a hivatalnok. Találkozunk még nyilatkozattal, hitelesített cégjegyzéssel (aláírás címpéldány), iparigazolvánnyal (iparjegy). A cégbírószágon közkereseti társaságoktól társasági szerződéseket és megállapodásokat is kértek. Kohner Adolf Fiai cég esetében négy magyar és német nyelvű irat maradt meg.[23] Az iratcsomóban találkozhatunk nem csak jogi iratokkal, hanem a közigazgatásból származó és személyes adattal rendelkező halálesszélvételekkel és anyakönyvi másolatokkal is.[24]

Kohner Adolf Fiai közkereseti társaság cégborítója 1915-ből
Forrás: HU-BFL-VII. 2. e. Kohner Adolf Fiai régi Cg. 21/1876., Cg. 7776.

Dr. báró Kohner Adolf (1866-1937) a City legműveltebb nagykereskedői és bankárai közé tartozott. Budapesten kezdte meg tanulmányait, majd Berlinbe ment, ahol kémiát, fizikát, mezőgazdaságot tanult, és filozófiai doktorátust szerzett. A német fővárosból Bécsbe került, ahol szintén mezőgazdaságot hallgatott. Édesapja nem akarta, hogy tisztán a tudománnyal foglalkozzon, ezért hazahívta, és 1889-ben rábízta a százbereki uradalom irányítását, amit országos hírű mintagazdasággá fejlesztett évek alatt.^[25] Felesége Kohner Helén (Ilona) (1872-1968), egyben unokatestvére is, Kohner Zsigmond és tornyai Schossberger Lujza (1843–1879) leánya volt. A vagyon megtartása végett gyakran kötöttek családon belüli, vérségi házasságok, házassági szerződések kíséretében.

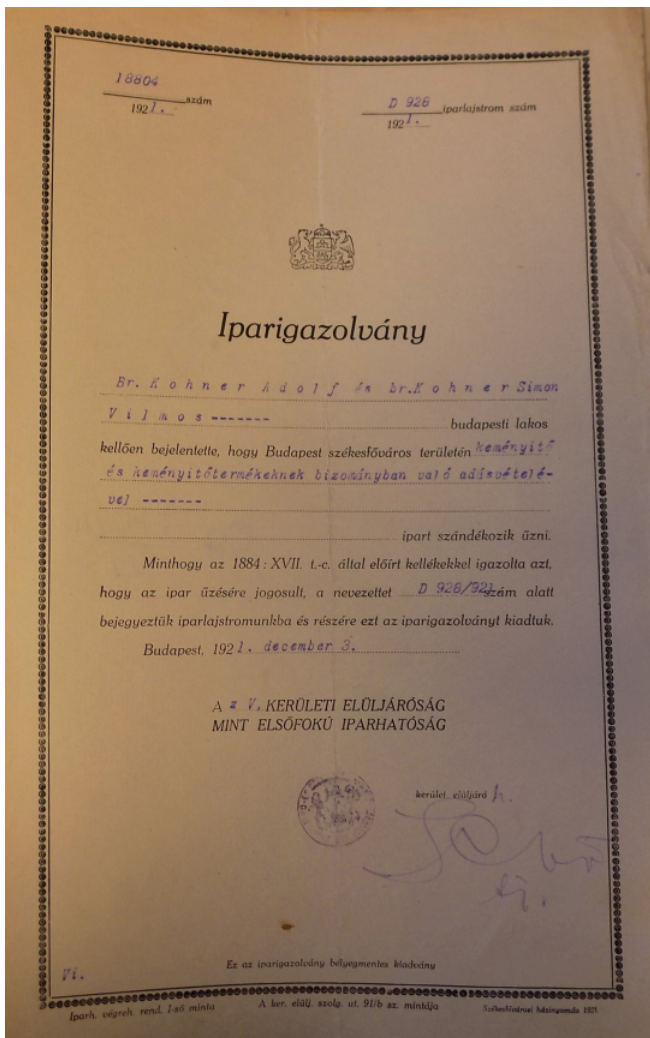
1894. január 1-én meghalt az édesapja, Kohner Károly és a családi cégen betöltött szerepét március folyamán foglalta el. Ez év december 7-én pedig a Kohner nagybácsikkal, Zsigmonddal és Ágostonnal megállapodást kötött. Az irat az 1875. kereskedelmi törvény előírása szerint rögzítette, hogy dr. Kohner Adolf a családi cég alatt folytathatta a tevékenységét és önálló cégjegyzési, képviseleti jogosultsággal rendelkezett. A cég tagjai a társasági kötelezettségeikért egész vagyonukkal egyetemlegesen voltak felelősek. A tagok által aláírt leltárban előforduló bevitt ingó és ingatlan vagyona (vagyonbetét) a társaság tulajdonát képezte, de a magánvagyonától elkülönült. Az üzleti év végén a betétele után a társasági vagyonból a mérleg és leltár alapján kamatot számítottak és jutalék formájában vehette ki. A társtagok egymás közötti szerződésében rögzítették a cég tulajdonhányadát, 1918-ban elhunyt Kohner Jenőt 45, dr. báró Kohner Adolfot 55 százalék pedig illette meg.^[26]

Dr. báró Kohner Adolf arcképe

Forrás: www.europeana.eu

Kohnerék a 19. század végére egyre gyakrabban kezdtek hitelezni, számlát vezetni az üzletfeleknek. A kereskedelemmel foglalkozó cég kezdett kereskedő-bankházzá átalakulni. 1894. március 19-én a cégbírószágon a családi cég tevékenységi körének bővítésére került sor, a terménykereskedés mellé az értéktáru feladat is be lett jegyezve, majd *dr. Neumann Miksa*, [27] a cég igazgatójának a javaslatára pedig 1921. július 7-én bank- és váltóüzlet tulajdonos tevékenységek is regisztrálásra kerültek. Így hivatalosan is kereskedő-bankház lett a Kohnerék családi vállalata, ami közkereseti társas cégformában működött továbbra is. Nem volt nyilvános számadásra – nem úgy, mint a részvénytársaságok – kötelezett, így a tulajdonosok el tudták titkolni a pénzügyi forgalmat és a vagyon mennyiségét a közvélemény elől. 1928. november 21-én a Kohner cég tevékenységi köre [28] utolsó alkalommal is bővült: „...közvetlen fogyasztók és továbbárúsítók részére építési anyagokkal, mezőgazdasági termékekkel, gyufával és vegyitermékekkel, textilárakkal és gyapjúval kereskedők, valamint bank és pénzváltó iparüzletui ajdonosok...”.

Iparigazolvány 1921-ből

Forrás: HU-BFL-VII. 2. e. Kohner Adolf Fiai régi Cg. 21/1876., Cg. 7776.

A cég tulajdonosai a család felnőtt férfi tagjaiból kerültek ki. 1872-től 1903-ig három társtaga volt a vállalkozásnak, majd 1903-tól dr. báró Kohner Adolf unokatestvérei, *Kohner Alfréd* és *Jenő*[29] is megjelentek a vezetőségben, így ötre növekedett létszám. Újból három főre csökkent számuk, amikor 1907 decemberében és 1908 januárjában meghaltak az idősebb társtagok, 1912-ben meghalt báró Kohner Alfréd és ketten maradtak a vezetőségben, de 1918-ban Jenő is elhunyt, helyette Kohner Zsigmond egyetlen fia, *báró Kohner Vilmos* (Willy) is csatlakozott.[30] 1928-ban a legfiatalabb generáció tagjai közül báró Kohner Alfréd fia, *báró Kohner Imre István* (1900-1944) is cégvezető lett. A társtagok cégbíróságilag és a nyilvánosság előtt egyenlők voltak, de a valóságban, mindig az idősebb férfi, a senior szava volt a döntő.[31]

A Kohner Adolf Fiai cég telephelye kezdetben a Nádor utca 19. szám alatt lévő Schossberger-házban volt, majd egy Dohány utcai és Deák Ferenc téri kitérő után 1916-tól a Bécsi utca 8 szám alá költözött. Az eredetileg kétemeletes épület az 1920-as évek elején szűkösnek bizonyult, ekkor Kohner Adolf négyemeletes építette át. Itt működött a kereskedő-bankház és annak érdekeltségében lévő cégek irodái, ahol 1929-ben 70 tisztviselő, majd 1931. november végén már 30 fő dolgozott.[32] Nádor és Bécsi utca és környéke a magyar gazdaságot irányító cégek és szervezetek központja (City) volt, itt sorakoztak azok székházai, pl. Deutsch Iq. Fiai cég, Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, Pester Lloyd Társulat és a Tőzsde.

1907 decemberében és a következő év első hónapjában egymásután meghaltak az atyai nagybácsik, ami fordulópontot jelentet dr. báró Kohner Adolf életében, ő lett a család vezetője, szeniora. Megörökölte továbbá a céges érdekeltségekben és egyesületekben betöltött tisztségeket. Kohner Zsigmondtól például a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank igazgatósági tisztségét, illetve Pester Lloyd Társulat elnökségét, Kohner Ágostontól pedig az Angol-Osztrák Bank főtanácsosi, a Hungária Műtrágya-, Kénsav- és Vegyi Ipar Rt. és a Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesület elnöki címeit.[33] 1911-es évtől kezdve folyamatosan vett rész olyan cégek megalapításában, melyek a legmeghatározóbbak voltak az életében, Hungária Jaquard Szövőgyár Részvénytársaság, Földhitelbank Részvénytársaság és Első Kecskeméti Konzervgyár Részvénytársaság (továbbiakban: EKK). Dr. báró Kohner Adolf az 1910-es és 1920-as évek legnagyobb vállalatlapítója lett. Kortársa megjegyezte, hogy „Volt egy periódusa, amikor szinte állandóan zsakettben járt, mert reggeltől estig elnökölt vagy részt vett üléseken. Akkor tombolt benne a grüндolási láz, alig volt a piacon olyan alapítás, amelyben részt nem vett volna. A Kohner név mindenütt ott szerepelt és akkor az volt a taktika: mindenhez presztízst adni és semmihez sem pénzt.”[34] Élete során 63 cégben volt részvényes és 3 közkereseti társaságban pedig társtulajdonos volt.[35]

Egy Kohner érdekeltség

1900-ban a bozeni befektetők által alapított kecskeméti konzervgyár[36] 1910-re válságba került. Elmaradtak az állami pénzügyi befektetések, a raktárban maradó készletek értékesítése nehézségbe ütközött. Az elmaradó bevétel miatt veszteségesé vált a cég. Dr. báró Kohner Adolf valószínűleg az Angol-Osztrák Bankon keresztül ismerkedett meg *Wetzer Bernát* nagyiparossal és bankárral, aki szintén igazgatósági (főtanács) tagja és később elnöke is volt.[37] 1911 decemberében (lásd az 1. számú dokumentumot!) közös üzletbe fogtak: megvették a csődbe ment kecskeméti konzervgyárat, létrehoztak egy új céggént az EKK-t, és beindították az üzemet. Dr. báró Kohner Adolf igazgatósági tagságát valószínűleg az Angol-Osztrák Bank képviselőjében látta el: a cég alelnöke, majd elnöke lett. Az üzletársával veszteséges gyárat nyereségesé tudták tenni, amihez a katonai rendelések elmaradása is hozzájárult.

Az EKK XX. század első felének legnagyobb konzervgyára volt. Az üzem kizárólag élelmiszergyártási tevékenységet folytatott, ahol a zöldség-, hús- és kávépótló készítmények, gyümölcszsek, lekvárok, gyümölcsajtok, befőttek, és sougatok (cukrozott gyümölcs) készültek. A nyereség és működés 1924-ig folytatódott, majd 1925-től kezdve rosszra fordult a gyár pénzügyi helyzete, amihez hozzájárult a katonai megrendelések elmaradása, a rossz terméshozam, a magas árak és gyártási költségek, a konzervkereskedelem pangása és a termékek csökkenése. 1928-ra igen tetemes összegre nőtt a veszteség, ezért dr. báró Kohner Adolf és az általa képviselt Angol-Osztrák Bank eladták a részvényeket a báró Weiss család pénzügyi vállalatának, a Labor Bizalmi Részvénytársaságnak.[38]

Első Kecskeméti Konzervgyár Rt. látképe

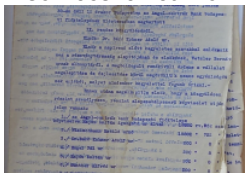
Forrás: HU-MNL-BKML-IX- 216 [Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára, Kecskeméti Ipartestület iratai 1884-1949]

Az 1945 előtti kecskeméti cégbírósági iratanyag nem maradt meg, mert a szovjet hadsereg elpusztította 1944 végén a helyi törvényszék épületében. Az EKK cégbírósági iratanyagának nagyobbik része a Budapest Főváros Levéltárában található meg. Ennek a hátterében az áll, hogy az 1933-ban tartott részvénytársasági közgyűlésen az EKK főtelepét Budapestre helyezték át, a kecskeméti központból fióktelepet létesítettek, a változást a Budapesti Királyi Törvényszék cégbíróságán be is jegyezték. 1911-től 1928-ig a közgyűlési és igazgatósági tanácsi üléseket hol Kecskeméten, hol Budapesten a Kohner Adolf Fiai cég irodaházában vagy az Angol-Osztrák Bank fiókjában tartották. Ezeket a helyszíneket a gyár részvényesei, magasabb vezetői látogatták, az üzem területét azonban csak ritkán keresték fel. A törvényszék így Kecskemétről elhozatta a konzervgyár cégbírósági iratainak egyik részét, és elhelyezte az irattárába, amely a főváros 1944–1945. évi ostromot túlélte, és az 1980-as években került be végleg a levéltárba.

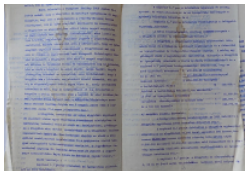
Az EKK esetében 1912. január 3-án fogadták el az alapszabályt, így ez az időpont tekinthető az alapításnak. [39] Az EKK-t tartalmazó kecskeméti társas cégjegyzék kötet elpusztult, de hivatalos kivonata megmaradt Budapest Főváros Levéltárában, amelyben több mint húsz konzervgyárral kapcsolatos bejegyzéssel találkozunk. A bejegyzés szerkezeti felépítése 1864 óta változatlan volt: rovataiban tartalmazta a cég magyar és idegen neveit, birtokosainak és cégvezetőinek neveit, telephelyet, társaság jogviszonyait, bejegyzés idejét és egyéb hivatalos számot. Az EKK-hoz kapcsolódó vezető beosztású tisztségek közül csak a cégjegyzési joggal rendelkezők kerültek be a cégjegyzékbe.

A cégbírósági irategyüttesben a fent említett cégjegyzéken és általános cégiratokon kívül okmánytári iratokkal is szerepelnek. Utóbbiakkal csak szövetkezeteknél és részvénytársaságoknál találkozunk. Az EKK-nak, mint részvénytársaság kötelező volt egyes iratait a cégbíróságra beküldenie. A konzervgyárnak 7615. lett az okmánytári száma, ami a Budapesti Királyi Törvényszék által adott technikai jellegű szám volt. A törvényszéken 1876-tól 1948-ig folyamatosan adták 1-től kezdődően 9308-ig bezárólag. [40] Legfontosabb ezen iratok közül az alapszabály, ami a cég működésének alappillére volt. [41] Az okmánytárban ott vannak a közgyűlések jegyzőkönyvei is, amelyek típusukat tekintve lehetnek alakuló, rendes, évi és rendkívüli. Az alakuló közgyűlésre általában az alapításkor került sor, amit az EKK esetében 1912. január 3-án tartottak meg. [42] A rendes közgyűlést minden évben egyszer, ritkábban (például 1917-ben) kétszer tartották meg. Rendkívüli, váratlan esemény esetében is összehívták a közgyűlést, mint például az alapszabály módosításakor vagy a telephely változásakor. A közgyűlések száma dr. báró Kohner Adolf érdeklődése idején 1912 és 1928 között összesen 16 alkalom (1 alakuló, 14 rendes és 1 rendkívüli) volt, és mindegyik 16 jegyzőkönyv maradt meg az okmánytárban. A közgyűlési jegyzőkönyvekhez hozzászolták az igazgatóság és a felügyelőbizottság jelentéseit is. [43]

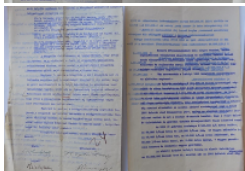
Első Kecskeméti Konzervgyár Rt. 1922. június 30-i közgyűlés jegyzőkönyve

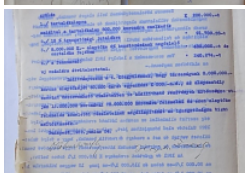
[10]

[11]

[12]

[13]

[Tovább a galéria oldalára](#) [14]

Első Kecskeméti Konzervgyár Rt. 1922. június 30-i közgyűlés jegyzőkönyve

Forrás: HU-BFL-VII. 2. e. Első Kecskeméti Konzervgyár Rt. Cg. 35211, Okm. 7615.

A vállalat stratégiai irányítását az igazgatótanács (igazgatóság) végezte, havi értekezleteiről szintén jegyzőkönyv készült, amit alkalmanként az okmánytárhoz mellékelve csatoltak, de nem volt kötelező beadni. Az EKK estében igen csekély számban maradt meg igazgatósági jegyzőkönyv. Az EKK okmánytári irataiban előfordulnak mérlegek és részvényes listák is. [44] A részvényesek és tulajdonosok körét a vállalati iratokban előforduló részvénykönyvek, az okmánytárakban lévő alapítási tervezet és a közgyűlések előtt letett részvények (részvényletéti lista) alapján lehet rekonstruálni, részvénykönyvek nem maradtak fenn. [45]

Kohnerék hanyatlása

Kohner család az 1920-as évek közepétől kezdődően több veszteségesként működő cégtől is megvált, mint például az Unió Színházüzemi és Színházépítő Rt.-től (1924) vagy Hungária Műtrágya, Kénsav és Vegyi Ipar Rt.-től (1928). A Kohner Adolf Fiai cég bankházként foglalkozott leszámítolással, vidéki pénzügyintézeteknek, sőt kereskedők számára visszleszámítolási hitelezéssel is. A gazdasági válság alatt derült ki, hogy ennek az üzletnek a kockázatait nem tudja kivédeni, mert nem tudta behajtani a kintlévőségeit. 1931-re más súlyos pénzügyi gondok jelentkeztek, amelynek eredményeképp dr. báró Kohner Adolf 1931. november 23-án elhatározta családi cége felszámolását. Gróf Károly Gyula kormánya báró bejelentése előtt 2 nappal adott ki egy rendeletet, ami bíróságon kívüli magánegyezséget tett lehetővé a „bankári cégeknek”. A lényében dr. báró Kohner Adolf miatt kiadott rendeletet a korszak sajtója Lex Kohnernek hívta. [46] 1933. február 6-án Kohner kényszeregyezséget kötött a hitelezőivel, majd november 11-én elhatározta a cégének felszámolását. A törvényszék december 5-én jegyezte be a társaság felszámolás tényét, a felszámolási cégszöveget, („Kohner Adolf Fiai felszámolás alatt”) és felszámoló cégjegyzési jogosultságát. Szintén lett jegyezve a tulajdonosok és a cégvezetők „...ebbéli minősége és cégjegyzési jogosultságának megszűnése ...” is (lásd részletesen a 2. számú dokumentumban!).

Kohner cég székházáról (Budapest, Bécsi utca 8.)
 Forrás: Rozsnyai József felvétele, 2011.

Dr. báró Kohner Adolf 1934–1936 között több ütemben elárverezte a műgyűjteményét, illetve eladta a Damjanich utcai palotáját, bankházát és földbirtokainak a felét. Ekkora továbbá leaszott több céges érdekeltséget is, például a tizenegy textilipari érdekeltségéből kettő maradt meg.

A cégek megszűnése sokkal bizonytalanabb, mint a többi bejegyzéskor (pl. társtag felvétele, törlése vagy név helyreigazítása), mivel a kereskedelmi törvény nem szabályozta a ennek a folyamatnak a bejegyzését. Előfordult, hogy a cégbírósaági törlés csak évek múlva történt meg a cég tényleges működésének befejeződése után. Ez történt a Kohner Adolf Fiai céggel is, az utolsó, 1942. július 7-i végleges törléssel megszűnt.^[47]

Dr. báró Kohner Adolf életét családi tragédiák kísérték végig, édesanyja kilenc éves korában ment el, édesapja 1894-ben, *Károly Emil* fia 1916-ban, *Lola* lánya pedig 1932-ben halt meg. 1930-as években elkezdett betegeskedni, és nem tudott odafigyelni a vállalati ügyek vezetésére, amiben közrejátszott, hogy a céges érdekeltségek száma csökkenni kezdett. A krach után csendben visszavonulva 1937. január 30-án halt meg. Unokaöccse Kohner Imre István az 1930-as években próbálkozott a családi vállalkozások újraindításával, de 1938-ban hirtelen vége szakadt kísérletének.

Kohnerék családi vállalkozásai:

Cégnév:	Cégnév németül:	Alapítás dátuma:	Bejegyzés dátuma:	Alapítók:	Kohner család részesedése (tulajdoni hányad):
Kohner Henrik és Testvérei	Heinrich Kohner et Brüder; Heinrich Kohner & Brüder	1852 előtt (1840?)	1864. július 18.	Kohner Ábrahám Adolf, Kohner Henrik, ?	100%
Kohner Adolf Fiai	Adolf Kohner Söhne	1872. május 22.	1872. június 6.	Kohner Zsigmond, Kohner Károly	100%
Hungária Jaquard Szövőgyár Részvénytársaság	Hungária Jaquard Weberei Aktiengesellschaft.	1911. február 25.	1911. március 14.	dr. Kohner Adolf és 60 részvényes	6% (1911-ben), 90,3% (1930), 78,8% (1943-ban)
Kohner Adolf Fiai és Dr. Szigeti Pál Tard községhez tartozó Klementina tanya	-	1931. október 15.	1931. november 10.	báró Kohner István, dr. Szigeti Pál	50%
Agrárexport Kft.	-	1934. február 16.	1934. február 21.	báró Kohner István, Schossberger György	50%, majd 1/3 (1934. augusztus 9-én)
Agrárexport Borforgalmi Kft.	-	1934. október 18.	1934. november 18.	báró Kohner Imre István, Schossberger György, Éber János	1/3

Forrás: HU- BFL-VII. 2. e. Társas cégjegyzék 1/A kötet. 4a-4b, 57. kötet. 207., 92/A kötet. 133., 146. kötet. 129.; HU- BFL-VII. 2. e. Hungaria Jaquard Szövőgyár Rt. régi Cg. 1911/285., Cg.1494., Okm. 2177.; HU- BFL-VII. 2. e. Agrárexport Borforgalmi Kft. Cg. 36266/1934.; HU- BFL-VII. 2. e. Agrárexport Kft. Cg. 35705/1934.

Kohner Adolf és Fiai közkereseti társaság cégtagjai és főnökei:

	Név:	Időtartam:	Cégbírósági törlés:
1.	Kohner Zsigmond	1872-1908	1908
2.	Kohner Károly	1872-1894	1894
3.	Kohner Ágoston (Ágost)	1872-1907	1908
4.	dr. báró Kohner Adolf	1894-1933	1934
5.	báró Kohner Alfréd	1903-1912	1914
6.	báró Kohner Jenő	1903-1918	1921
7.	báró Kohner Simon Vilmos (Willy)	1918-1933	1934
8.	báró Kohner Imre István	1928-1933	1934

Forrás: HU- BFL-VII. 2. e. Társas cégjegyzék 1/A kötet. 4a-4b, 92/A kötet. 133., 146. kötet. 129.

1. Dokumentum:

Alapítási tervezet

Az alulírottak, mint alapítók Első Kecskeméti Konzervgyár Részvénytársaság cég alatt Kecskemét székhellyel részvénytársaságot alapítunk. A vállalat tárgya: konzervgyárak létesítése megszerzése és üzemben tartása, első sorban azonban a Kecskeméten létező konzervgyár megszerzése és üzemben tartása, továbbá kertészet termelés folytatása és ilyesm termények megszerzése, feldolgozása és eladása- tehát a nyer gyümölcssel, ... és borral való kereskedés is. - A vállalat tartama határozatlan. - A részvénytársaság alaptőkéje 1.000.000 korona, felosztva 5000 darab egyenként 200 korona névértékű bemutatóra szóló részvényre. Minden egyes részvény névértékének 50% a részvényjegyzései egyidejűleg befizetendő. A társaság megalakulása előtt további befizetések nem teljesítendő. A további befizetés tekintetében az alapszabályok fognak rendelkezni.- Sem alapítók, sem mások természetbeni betéttel nem vesznek részt.- Alapítók fenntartják maguknak azt az előjogot, hogy új részvények kibocsátásának esetére jogosítva lesznek és pedig az Angol-osztrák bank budapesti fióktelepe[48] a kibocsátandó részvényeknek 50 százalóját[49] és Wetzler Bernát[50] wieni [bécsi] lakos a kibocsátandó részvényeknek azután 50 százalóját névértéken átvenni.- Ez az előjog csak akkor szűnik meg, ha az itt megnevezett alapítók valamelyike a felszólítástól számított 30 nap alatt a reá eső részvényeket a meghatározott fizetés ellen át nem veszi, de az előjog csak azon alapítóra nézve szűnik meg, aki ezen befizetésért teljesíteni elmulasztotta.- Az aláírás zárhatóideje 1912 évi január hó 2-ika, délelőtti 12 óra.

Kelt Budapesten, 1911. évi december hó 27-én.

Az Angol-Osztrák Bank budapesti fióktelepe Wetzler Bernát
nagyiparos, lakik Wien,

Az irat jelzete: HU-BFL-VII. 2. e. Első Kecskeméti Konzervgyár Rt. Cg. 35211, Okm. 7615. Alapítási tervezet, 1911. december 27. – Gépelt eredeti.

2. Dokumentum:

Tekintetes királyi Törvényszék[51]

A Cg. 7778/23 számú végzés ellen ezennel felfolyamodással

élünk és kérjük, hogy azt a Nagytelketűtő királyi Ítéletáblához[52] felterjeszteni méltóztassék, ahol kérelmünk arra irányul, hogy a bevezetőleg hivatkozott sérelmes végzést hatályon kívül helyezni és a 22. sorszámu végzést eredeti intézkedésében és szövegezésében hatályában fenntartani méltóztassék.

Sérelmes a fellebbezés tárgyává tett végzés azon intézkedése, mely szerint a 22. sorszámu végzést ama részében, hogy a mi társtagi minőségünket törölte, tévesnek deklarálja. - Sérelmes pedig azért, mert egy immár 3 éves fennálló tényt változtat meg incidentaliter,[53] amely változtatás a mi jogi és anyagi érdekeinket lényegesen befolyásolja. Mi ugyanis a 22. sorszámu végzés rendelkezéseinek megfelelően rendezkedtünk be annak úgy jogi, mint anyagi kihatását illetőleg abban a tudatban, hogy nem vagyunk 1933. december 5. óta a Kohner Adolf Fiai cégnek tagjai, miután úgy a cégtagi minőségünk, mint a cégjegyzési jogosultságunk is töröltetett. Ezen a tényen változtatni - még ha netán formailag téves is lett volna a szóban forgó 22. sorszámu végzés idevágó intézkedése- figyelemmel az adott helyzetre nem lehet és ehhez a tekintetes királyi Törvényszéknek nincs is joga.

De rá kell mutatnunk arra, hogy a való helyzet is az, amit a 22. sorszámu végzés a cégjegyzékben bevétetni [bejegyezten]i rendelet.

A Kohner Adolf Fiai cégnek felszámolására ugyanis azért került sor, mert mikor a cég fizetési zavarokba került az összes hitelezőkkel olyan értelmű a kényszeregyezés hatályával bíró magánegyezést létesült, mely szerint a Kohner Adolf Fiai cég tagjai a Kohner Adolf Fiai cég tagjai mi alulírottak rendelkezésre bocsátottuk a hitelesüknek a cégnek minden vagyonát és a magunk minden magánvagyonát is likvidáció [felszámolás] céljaira. Ezt a hitelezők, mint önmaguk által az O.H.E.[54] vezetése és égisze alatt lebonyolítandó vagyontömeget átvették és ennek ellenében bennünket mindenemű kötelezettség felelősség alól feloldottak, desobligáltak[55]. Bármennyi is kerüljön ki a likvidációból azt a hitelezők követeléseik teljes és végleges kiegyenlítésül fogadták el, bennünket a cég tartozásaiért bármint legyen is a likvidáció és illetve felszámolás eredménye, már semminemű fizetési kötelezettség és felelősség nem terhel.

A hitelezők és illetve az O.H.E. maguk rendeltek ki teljes hatáskörű felszámolókat a felszámolás lebonyolítására és likvidáció végrehajtására, amiben nekünk már semminemű vonatkozásban semminemű beleszólásunk és ingerenciánk nincsen.

Az adott tényállásból tehát az következik, hogy a mi cégtagságunk a valóságban ténylegesen megszűnt és így mindenben a való tényeket fedi a 22. sorszámu végzés intézkedése, mely a mi cégtagi minőségünket törölte, úgy, hogy az az intézkedés már a cégvalódiság elvénél fogva is továbbra is fenntartandó.

Annak dokumentálásául, hogy az általunk fentiekben előadottak mindenben fedik a tényeket jelen felfolyamodásunkat aláírta maga a felszámoló által képviselt Kohner Adolf Fiai f. a. [felszámolás alatt] cég és az Országos Hitelevédő Egylet is.

A Tekintetes Budapesti Királyi Törvényszékhez, mint Cégbírósághoz
Felfolyamodása báró dr. Kohner Adolf, báró Kohner Vilmos és báró Kohner Imre István budapesti lakosnak képviselője

Dr. Párkány Frigyes ügyvéd[56]
Budapest V. Aulich utca 5. szám

Az irat jelzete: HU-BFL-VII. 2. e. Kohner Adolf Fiai régi Cg. 21/1876., Cg. 7776. Felfolyamodása báró dr. Kohner Adolf, báró Kohner Vilmos és báró Kohner Imre István budapesti lakosoknak, 1936. november 3. – Gépelt eredeti.

[1] Magyar Nemzeti Levéltár tizenhárom tagintézményében kb. 400 ifm cégbírósági iratot őriz, hét levéltárba nem került be az iratanyag.

[2] CZUCZOR GERGELY–FÖGARASI JÁNOS: *A magyar nyelv szótára*. 1. kötet. Pest, 1862, 1112.; SZILY KÁLMÁN: *A magyar nyelvújítás szótára*. Budapest, 1902, 41.

[3] *Budapest Hírlap*, 1856. március 5.

[4] Pontosan, hogy melyik Neumarktból származik a Kohner család, források hiánya miatt nem lehet megállapítani. Az egyik Neumarkt ma Úterének hívják Nyugat-Csehország területén Pízeň-hez (Pilsen) közel fekvő település. Úterytől délkeletre helyezkedik el a másik Neumarkt – a mai Vseruby falu, ahol sok Kohner lakott.

[5] HU-BFL-IV-1202. h. 10693/1842. [Budapest Főváros Levéltára, Pest Város Tanácsának iratai 1687-1885. Jelentések /Relations/ 1746-1847. a. n.]; K. K. *priv. Prager Zeitung*, 1820. augusztus 25. 1296.

- [6] Sváb Lőrinc (1797-1883) Lorenz Schwab egyéni cégen keresztül mezőgazdasági terménykereskedéssel foglalkozott, és az egyik első zsidó származású földbirtokos volt, birtokai Csongrád és Heves és Külső-Szolnok vármegyében területek el.
- [7] HU-BFL-IV. 1202. h. 7993/1841.; HU-BFL-IV.1411.b. 9884/1874. Kohner hagyatéki és gyámsági ügy; 301/1883. Sváb hagyatéki ügy [Budapest Főváros Levéltára, Budapest Székesfőváros Árvaszekének (1873-1875 Budapest Székesfőváros Tanácsának, mint gyámhatóságnak) iratai. Általános iratok].
- [8] KLEMENT JUDIT: *Hazai vállalkozók a hőskorban. A budapesti gőzmalomipar vállalkozói a 19. század második felében.* Budapest, 2012, 21.; VÖRÖS KÁROLY: *Budapest legnagyobb adófizetői. 1873–1917.* Budapest, 1978, 141-145.
- [9] HLBOSCSÁNYI NORBERT: A szászberek báró Kohner család. *Zounuk. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára Évkönyve* 29. Szolnok, 2015, 137–172.
- [10] A váltó követelést megtestesítő pénzpapír, értékpapír, ami nem képvisel hozadékot, csak visszafizetést.
- [11] Magyar Törvénytár 1000-1895. 1836-1868. évi törvénycikkek. In: *Corpus Juris Hungarici. Millenniumi emlékkiadás.* 8. kötet. Szerk. Márkus Dezső. Budapest, 1896, 109-155., 160-176.
- [12] HU-BFL-IV. 1202. I. 1. kötet [Budapest Főváros Levéltára, Pesti iparjogi díjak nyilvántartása 1839-1842.]; HU-BFL-VII. 2. e. Kohner Henrik és Testvérei régi Cg. 1876/447., 1876 előtti Cg. V 1874/298. [Budapest Főváros Levéltára, Pesti (1875-től) Budapesti Királyi Törvényszék (1946-tól Budapesti Törvényszék) iratai. Cégbírósági iratok]; *Pester Lloyd-Kalender.* Pest, 1859, 14.; *Pesti Napló,* 1862. január 15.; *Sürgöny,* 1864. augusztus 28.
- [13] HLBOSCSÁNYI NORBERT: A Kohner család vállalkozásai. *Tanulmányok Budapest múltjából.* 37. Szolnok, 2012, 43-44.; BODROGI TIBOR: A néprajzi terminológia kérdéshez. Társadalomszervezet: vérségi kapcsolatok. *Ethnographia,* 1957. 1. sz. 46–47.
- [14] HU-BFL-VII. 184. a. 1891/0171., 1899/0959. házassági szerződések [Budapest Főváros Levéltára, Weinmann Fülöp közjegyző iratai 1875-1912. Okiratok 1875-1912.]
- [15] Pesti Polgári Kereskedelmi Testület (alapítás: 1699), Pesti Zsidó Kereskedelmi Testület (1815-ben már létezett), Kiváltságos Nagykereskedők Társulata (alapítás: 1846).
- [16] 1846/1847-ben 3274 zsidó család élt Pesten, ami kb. 16370 főt jelentett 120 ezer lakosú nagyvárosból. A családok 53,95%-a kereskedelemben, 14,33%-a az iparban és 31,72%-a egyéb szakmákban dolgoztak. HU-BFL-IV. 1202. h. 10693/1842.; HU-BFL-IX. 44. 2. kötet 7. [Budapest Főváros Levéltára, A Pesti Nagykereskedelmi Testület könyvei 1846-1898. 2. kötet Pénztárkönyv (Cassa-Buch) 1846-1898.]; *Első Magyar Zsidó Naptár.* Pest, 1848, 45-47., 137.
- [17] HU-BFL-VII. 3. c. 1. Társas cégjegyzék, 230. [Budapest Főváros Levéltára, A Pesti Első Bíróságú Királyi Váltótörvényszék /1854-1861 között Pesti Császári és Királyi Kereskedelmi Törvényszék/ iratai (1841-1876), Cégjegyzékek (1864-1876)]; KUNCZ ÖDÖN: *A magyar kereskedelmi- és váltó jog vázlata.* 1. kötet. Budapest, 1922, 18.
- [18] 1861-től és 1866-ig a Sürgönyben, 1867-től 1875-ig a Budapesti Közlöny Hivatalos Értesítőjében és a Wiener Zeitungban jelentek a cégbejegyzések.
- [19] HU-BFL-VII. 2. e. Kohner Adolf Fiai régi Cg. 21/1876., Cg. 7776.; HU-BFL-VII. 2. e. Kohner Henrik és Testvérei Cg. 1876/447., 1876 előtti Cg. V 1873/298.; HU-BFL-VII. 3. c. 1. Társas cégjegyzék, 230.
- [20] HLBOSCSÁNYI: *Tanulmányok Budapest múltjából... 43–67.; Központi Értesítő,* 1876-1907.
- [21] Magyar Törvénytár 1000-1895. 1875-1876. évi törvénycikkek. In: *Corpus Juris Hungarici. Millenniumi emlékkiadás.* 11. kötet. Szerk. Márkus Dezső. Budapest, 1896, 109-207.; *Budapesti Közlöny,* 1890. február 9. 1-2.
- [22] HU-BFL-VII. 2. e. Társas cégjegyzék 1/A kötet. 4a-4b, 92/A kötet. 133., 146. kötet. 129.; HU-BFL-VII. 2. e. Kohner Adolf Fiai régi Cg. 21/1876., Cg. 7776. Bejegyzések; *Központi Értesítő,* 1876–1942.
- [23] Kohner családtagok közjegyző előtt kötötték meg a szerződéseket, ezek másolatai kerültek be a cégiratok közé. HU-BFL-VII. 2. e. Kohner Adolf Fiai régi Cg. 21/1876., Cg. 7776. 1872. május 22-i Gesellschaftsvertrag, 1872. december 18-i Szerződés, 1892. április 26-i és 1894. december 9-i Megállapodások.
- [24] A részvénytársaságoknál közgyűlési meghívókkal, újságokban, közlönyökben megjelent meghívók másolataival és megbízólevelekkel is találkozunk a cégiratokban. HU-BFL-VII. 2. e Kohner Adolf Fiai régi Cg. 21/1876., Cg. 7776.
- [25] A családi törzsbirtok 1893-ban 5831 kh volt és 1897-ben már 12580 kh holdra növekedett.
- [26] HLBOSCSÁNYI: *Tanulmányok Budapest múltjából... 44-45, 58-59.*; HU-BFL-VII. 12. b. 187826/1918. [Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Központi Királyi Járásbíróság iratai 1913-1950. Peres és perendkívüli iratok 1913-1950.]; HU-BFL-VII. 184. a. 1743/1894. Megállapodás [Budapest Főváros Levéltára, Weinmann Fülöp közjegyző iratai 1875-1912. Okiratok 1875-1912.]
- [27] Margittai dr. Neumann Miksa (1871-1929) Magyar Jelzáloghitelbank 1907-től igazgatója volt, az akkori elnökének, Széll Kálmánnak teljes bizalmát élvezte és ennek legelső munkatársa volt. Amikor Széll Kálmán megvált a banktól, 1920-ban Neumann is elhagyta és a következő évben Kohner Adolf Fiai cég igazgatója lett.
- [28] 1921. december 3-án báró Kohner Simon Vilmos jóvoltából a keményítőkereskedés is bekerült a cég tevékenységi körébe. Felesége Basch Szerén volt, akinek apja Basch Béla (1850-1943) az ország legnagyobb búzakeményítő gyár tulajdonosa volt. Közös Union Keményítőgyárak Basch és Kohner cégüket 1916-ban alapították meg.
- [29] Báró Kohner Alfréd (1873-1912) cégvezető, mezőgazdász, munkácsi bér gazdaság művelője, család első automobil tulajdonosa. Fivére, báró Kohner Jenő (1876-1918) a család egyik legérdekesebb tagja, színházbarát, Unió Színházüzemi és Színházépítő Rt. alapítója. HLBOSCSÁNYI NORBERT: Színház és vállalkozás: az Unió Rt. és a pesti pénzülgarchák. *Fons,* 2014. 2. sz. 139-197.
- [30] Báró Kohner Simon Vilmos (Willy) (1877-1943) cégvezető, a család keményítőipari érdekeltségeinek irányítója és versenylőtenyésztő.
- [31] HU-BFL-VII. 2. e. Társas cégjegyzék 1/A kötet. 4a-4b, 92/A kötet. 133.; HU-BFL-VII. 2. e. Kohner Adolf Fiai régi Cg. 21/1876., Cg. 7776. Bejegyzések; *Központi Értesítő,* 1894. április 1. 26. sz. 493., 1921. szeptember 29. 36. sz. 865., 1928. december 13. 50. sz. 1042.
- [32] 1916-ban vette meg a báró Baich családtól Kohner Adolf 800 ezer forintért. HLBOSCSÁNYI: *Tanulmányok Budapest múltjából... 61.; Pesti Napló,* 1931. november 25. 3-4.
- [33] HLBOSCSÁNYI: *Zounuk... 144-153.*
- [34] RADNÓTI JÓZSEF: *Pesti pénzülgarchák.* Budapest, 1929, 107.
- [35] *Központi Értesítő,* 1894-1937.
- [36] A konzervgyárat bozeni (Dél-Tirol, ma: Bolzano, Olaszország) befektetők alapították 1900-ban és a hivatalos neve Gyümölcs- és Főzelékkonzervkészítő Rt. Első Kecskeméti Konzervgyár lett.
- [37] Wetzler Bernát (1839–1922) nagyiparos, bankár 1875-ben Inzersdorfbán alapította meg a Wetzler B. & Com. konzervgyárat. A közös hadseregnek gyártott hús-, zöldség és kávékonzerveket. Az Angol–Osztrák Bank igaz-gatósági (főtanács) tagja és később elnöke is volt. *Wiener Salonblatt,* 1922. május 27. 7.
- [38] HLBOSCSÁNYI NORBERT: A kecskeméti konzervgyár és a gazdasági elit kapcsolata az 1911-1947 közötti időszakban. *Bács-Kiskun megye múltjából XXVI.* Kecskemét, 2014, 5-65.; BAGDI RÓBERT, HLBOSCSÁNYI NORBERT: Konzervgyártás Kecskeméten a 20. század első felében. *Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv* 2019.

[39] Az illetékes hatóság mindezt 1912. augusztus 6-án jegyezte be. *Központi Értesítő*, 1912. december 1. 2828.

[40] EKK Kecskeméti Királyi Törvényszéken kapott cégszáma 445., okmánytári száma 148. volt 1933 előtt.

[41] HU-BFL-VII. 2. e. Első Kecskeméti Konzervgyár Rt. Cg. 35211, Okm. 7615. 1913-as Alapszabály.

[42] Uo. 1912. január 3-i Közgyűlési jegyzőkönyv.

[43] Uo. 1912-1928. Közgyűlési jegyzőkönyvek.

[44] Uo. Mérlegek.

[45] Forrásértékéről lásd részletesen KÖVÉR GYÖRGY: A részvényesek névjegyzéke mint társadalomtörténeti forrás. In: *Kutatás-módszertan*. Szerk. Erdmann. Gyula, 1989. 118–124.

[46] 1931. évi 6350. M. E. sz. rendelete, a csődön kívüli kényszerezességi eljárásról szóló 1410/1926. M. E. sz. rendelet módosításáról. *Magyarországi rendeletek tára*. 1931, 1520-1521.

[47] HU-BFL-VII. 2. e. Kohner Adolf Fiai, régi Cg. 1876/21., Cg. 7776. Cégbejegyzések

[48] Bécsi központú Angol-Osztrák Bank 1880-ban alapította a budapesti fióktelepét.

[49] Régiesen százalék.

[50] Wetzler Bernát (1839–1922) nagyiparos, bankár, dr. báró Kohner Adolf üzlettársa.

[51] Budapesti Királyi Törvényszék, mint Cégbíróság.

[52] Budapesti Királyi Ítéltáblát az 1890. évi XXV. tc. állította fel és 1891 május 1-én kezdte meg a működését. Fellebbviteli bírósága volt 12 királyi törvényszéknek, mint például a Budapesti Királyi Törvényszéknek (1914-ig Budapesti Királyi Kereskedelmi és Váltótörvényszéknek) és Kecskeméti Királyi Törvényszéknek.

[53] Incidentaliter jelentése mellékesen, mellesleg.

[54] O.H.E. = Országos Hitelvédő Egylet.

[55] Obligatio latin szó, jelentése köztetés, kötelezettség. Az adóssági viszonyból eredő kötelezettsége az adósnak a hitelezője iránt. Desobligáltak = feloldani, megszüntetni.

[56] Dr. Párkány Frigyes (1883-?) Kohner család jogásza volt az 1920-as és 1930-as években. 71 cégben volt igazgatósági tag vagy ügyvezető, 3 cégben volt felszámoló. 1948-ban törölték a Budapesti Ügyvédi Kamara nyilvántartásából, mert disszidált. Későbbi sorsa ismeretlen.

Címkék:

[Gazdaságtörténet](#) ^[16]

[családtörténet](#) ^[17]

[cégtörténet](#) ^[18]

Kiadás: 22. évfolyam (2022) 2. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/kohnerek-gazdasagi-erdekeltsegeinek-forrasa>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/kohnerek-gazdasagi-erdekeltsegeinek-forrasa>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/1_cegjegyzek_kotetek_foto_2015_magantulajdon.jpg

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/2_www_europeana_eu_id_kohner_adolf.jpg

[4] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/kohner-henrik-es-testverei-ceg-bejegyzese-a-tarsas-cegek-also-koteteben/3hubfvii3ctarsasjek01kotet0230reszlet.jpg>

[5] <https://www.archivnet.hu/kohner-henrik-es-testverei-ceg-bejegyzese-a-tarsas-cegek-also-koteteben>

[6] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/4_hu_bfl_vii_2_e_kohner_zsigmond_iparjegy_1872.jpg

[7] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/5_hu_bfl_vii_2_e_kohner_adolf_fiai_cegborito.jpg

[8] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/7_hu_bfl_vii_2_e_iparigazolvany_1921.jpg

[9] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/8_hu_mnl_bkml_ix_216_ek_katkepe.jpg

[10] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/also-kecskemeti-konzervgyar-rt-1922-junius-30-i-kozgyules-jegyzokonyve/9hubfvii2eekkjegyzokonyv19221.jpg>

[11] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/also-kecskemeti-konzervgyar-rt-1922-junius-30-i-kozgyules-jegyzokonyve/10hubfvii2eekkjegyzokonyv19222.jpg>

[12] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/also-kecskemeti-konzervgyar-rt-1922-junius-30-i-kozgyules-jegyzokonyve/11hubfvii2eekkjegyzokonyv19223.jpg>

[13] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/also-kecskemeti-konzervgyar-rt-1922-junius-30-i-kozgyules-jegyzokonyve/12hubfvii2eekkjegyzokonyv19224.jpg>

[14] <https://www.archivnet.hu/also-kecskemeti-konzervgyar-rt-1922-junius-30-i-kozgyules-jegyzokonyve>

[15] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/13_rozsnjai_jozsef_felvetele_kohner_ceg_szekhaza.jpg

[16] <https://www.archivnet.hu/cimkek/gazdasagtortenet>

[17] <https://www.archivnet.hu/cimkek/csaladtortenet>

[18] <https://www.archivnet.hu/cimkek/cegtortenet>